

Jolanta Łaskawska

Prof. nadzw. dr hab. Elżbieta
Górnikowska-Zwolak – awans
naukowy i satysfakcja Górnośląskiej
Wyższej Szkoły Pedagogicznej

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (42-43), 259-265

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Jolanta ŁASKAWSKA

Prof. nadzw. dr hab. Elżbieta Górnikowska- -Zwolak – awans naukowy i satysfakcja Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej

Na zdjęciu: bohaterka tekstu (z prawej) z autorką
(Fot. R. Gaździński)

18 listopada 2008 r. odbyła się wyjątkowa uroczystość, pierwsza tego typu w historii Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. kard. Augusta Hlonda w Mysłowicach. JM Rektor GWSP dr Mirosław Wójcik w obecności swych najbliższych współpracowników wręczył dr hab. Elżbiecie Górnikowskiej-Zwolak akt nominacji na stanowisko profesora nadzwyczajnego GWSP. Podkreślił, że jest to pierwsza habilitacja z pedagogiki afiliowana przez Górnośląską Wyższą Szkołę Pedagogiczną, co należy postrzegać jako sukces całej społeczności akademickiej. W liście kierowanym do świeżo wypromowanej Uczzonej, a podpisanym przez Dyrektora mgr Urszulę Kontny, Rektora dr. Mirosława Wójcika oraz Przewodniczącego Rady Regencyjnej prof. nadzw. dr. hab. inż. Mirosława Czapkę czytamy: „Awans naukowy na stopień doktora habilitowanego jest szczególnym osiągnięciem. Nie byłby on możliwy bez takich cech, jak: mądrość, pracowitość, determinacja, kultura osobista i samodzielność naukowo-badawcza, a także wrażliwość na człowieka i uprawianą nad nim

refleksję naukową. [...] Życzymy, aby obecny Pani sukces stał się zalążkiem szkoły naukowej, której fundamenty dziś Pani buduje”. Na spotkaniu w gronie członków Zakładu Andragogiki i Gerontologii Rektor podkreślał swoje wzruszenie i dumę, jakie odczuwał podczas rozmowy z Dziekanem Rady Wydziału Nauk Pedagogicznych Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie prof. Januszem Gęsickim, gdy ten stwierdził, że kolokwium habilitacyjne Doktor Elżbiety Górnikowskiej-Zwolak było przykładem doskonałego przygotowania merytorycznego i osobowościowego do tego awansu. Warto nadmienić, że dla Dziekana Gęsickiego pomyslna finalizacja przewodu habilitacyjnego dr Górnikowskiej również była wydarzeniem szczególnym; otwierała bowiem drogę dalszym promocjom habilitacyjnym na Wydziale.

Warto przybliżyć osobę Elżbiety Górnikowskiej-Zwolak. Urodziła się 17 grudnia 1956 roku w Chorzowie. Po ukończeniu szkoły podstawowej podjęła naukę w 5-letnim Technikum Górniczym Ministerstwa Górnictwa i Energetyki w Tychach. Były to czasy, gdy w wielu rodzinach panowało przekonanie, że posiadanie zawodu (stąd szkoła techniczna) zabezpiecza przyszłość. Bardzo dobre wyniki w nauce, jakie uzyskiwała oraz zaangażowanie społeczne (m.in. pełniła funkcję przewodniczącej Rady Młodzieżowej; reprezentowała szkołę w konkursach recytatorskich na szczeblu wojewódzkim i ogólnopolskim) sprawiły, że rada pedagogiczna, korzystając z przysługujących uprawnień, podjęła decyzję o wytypowaniu Jej na studia wyższe bez konieczności zdawania egzaminów wstępnych. W swej autobiografii Elżbieta Górnikowska pisze: „Wówczas było już dla mnie oczywiste, że elektronika i automatyka górnicza nie są moją pasją – postanowiłam zmienić profil kształcenia na humanistyczny”. W 1976 roku rozpoczęła studia pedagogiczne na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Bezpośrednio po studiach, w 1980 roku, podjęła pracę w Zespole Szkół Zawodowych nr 4 w Katowicach-Ligocie, gdzie zatrudniono Ją na stanowisku nauczyciela propedeutyki wiedzy o społeczeństwie oraz nowo wprowadzonego przedmiotu – przysposobienie do życia w rodzinie. Swoje pedagogiczne doświadczenia zdobywała w pracy z młodzieżą trudną, która pobierała naukę w dwuletniej szkole przysposobienia zawodowego; młodzieżą, która często pochodziła z środowisk niewydolnych wychowawczo.

Propozycję zatrudnienia na uczelni złożoną Jej przez promotora pracy magisterskiej prof. dr. hab. Andrzeja Radziewicza-Winnickiego potraktowała jako interesujące wyzwanie i w lutym 1982 roku rozpoczęła pracę w Katedrze Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Śląskiego. Pierwsze lata pracy to czas zdobywania doświadczeń i wiedzy naukowej, także dzięki kontaktom z wieloma gośćmi zagranicznymi katedry, nad którymi sprawowała opiekę. W drugiej połowie lat 80. pod kierunkiem prof. dr. hab. Andrzeja Radziewicza-Winnickiego prowadziła badania dotyczące aktywności zawodowej i społecznej nauczycieli akademickich, zakończone rozprawą doktorską pt. *Młodzi pracownicy naukowo-dydaktyczni w Polsce. Studium aktywności reprezentantów nauk pedagogicznych*, obronioną w listopadzie 1990 roku. Praca została wyróżniona nagrodą rektorską. Po obronie awansowała na stanowisko adiunkta.

Odtąd Elżbieta Górnikowska konsekwentnie kieruje swoje zainteresowania w stronę społeczno-edukacyjnej problematyki kobiet, z naciskiem na przejawy, sfery i czynniki deprywacji kobiet. Te wątki są przedmiotem esejów, rozpraw i artykułów publikowanych od 1995 roku.

Rozwojowi naukowemu służą także inne działania E. Górnikowskiej-Zwolak. Po doktoracie wzięła aktywny udział w kilkunastu konferencjach naukowych, w tym w Dubrowniku, Pradze, Oslo i Wiedniu. Ponadto odbyła kilka wyjazdów studyjnych (Jugosławia, Szkocja, Anglia). W latach 1997–2006 była członkiem zespołu reakcyjnego kwartalnika „Auxilium Sociale – Wsparcie Społeczne”.

Na uwagę zasługuje działalność organizacyjna E. Górnikowskiej-Zwolak. W latach 1990–1993 i 1999–2002 reprezentowała młodszych pracowników nauki w Radzie Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego, a w latach 1995–1996 była członkiem Rady Instytutu Pedagogiki UŚ. Z kolei w latach 2002–2005 reprezentowała tę grupę w Senacie UŚ. Za swoją działalność naukową i organizacyjną otrzymała wielokrotnie nagrodę Rektora Uniwersytetu Śląskiego.

W swoim dorobku naukowym posiada osiem prac zwartych (autorskich i redakcyjnych). Oto ich tytuły:

Educational and Social Transformation in Poland and other Post-Communist Countries, (współredakcja: A. Radziejewicz-Winnicki), LW-Press, Katowice 1992;

Pedagogika społeczna w Polsce – między stagnacją a zaangażowaniem, (współredakcja: A. Radziejewicz-Winnicki), t. 1–2, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1999;

Dilemmas of Education. The Social and Political Context of Educational Change in Post-Communist Poland, (współredakcja: D. K. Marzec, A. Radziejewicz-Winnicki), „Śląsk”, Katowice 2000;

Szkic do portretu Ślązaczki. Refleksja feministyczna, (przy współpracy Aliny Tobor), „Śląsk”, Katowice 2000;

Podręczny słownik terminów z zakresu nauk o wychowaniu angielsko-niemiecko-polski, (współautorstwo: R. Seebauer, A. Radziejewicz-Winnicki), „Śląsk”, Katowice 2001;

Szkic do portretu Ślązaczki. Refleksja feministyczna, wyd. drugie poprawione i uzupełnione, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004;

Myśl feministyczna jako nurt rozważań w pedagogice społecznej, Wydawnictwo GWSP, Mysłowice 2006;

Współczesne wyzwania edukacji dorosłych. Obszary współpracy gerontologii i andragogiki, (współredakcja: L. Frąckiewicz), GWSP, Mysłowice 2008.

Elżbieta Górnikowska-Zwolak jest także autorką ponad 80 artykułów.

Równoległe z pracą na uczelni w latach 1992–1997 pracowała w charakterze nauczycielki języka angielskiego w Zespole Szkół Zawodowych nr 4 im. Janusza Groszkowskiego w Tychach (tej samej szkole, choć pod inną nazwą, w której wiele lat wcześniej zdobyła dyplom technika elektronika o specjalności automatyka górnicza).

W lutym 2006 r. podjęła pracę w Górnośląskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej im. kard. A. Hłonda w Mysłowicach jako podstawowym miejscu zatrudnie-

nia. Prowadzone przez dr E. Górnikowską-Zwolak wieloletnie studia problematyki płci, relacji między światem kobiet i światem mężczyzn, znalazły swój finał w postaci rozprawy pt. *Myśl feministyczna jako nurt rozważań w pedagogice społecznej*, wydanej przez Górnośląską Wyższą Szkołę Pedagogiczną. W tym momencie mogła podjąć starania o wszczęcie procedury habilitacyjnej. Dzięki zaangażowaniu i wsparciu władz uczelni, a w szczególności prof. zw. dr hab. Lucyny Frąckiewicz, podjęła stosowne rozmowy w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. W ich efekcie oraz dzięki dopełnieniu wymogów formalnych Rada Wydziału Nauk Pedagogicznych APS w czerwcu 2007 r. otworzyła dr Górnikowskiej-Zwolak przewod habilitacyjny. 22 października 2008 r. odbyło się kolokwium habilitacyjne. W wyniku pomyślnego przebiegu kolokwium Rada Wydziału podjęła decyzję o nadaniu Elżbiecie Górnikowskiej-Zwolak stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. Fakt ten był powodem wielkiej satysfakcji dla władz macierzystej uczelni.

Prof. nadzw. dr hab. E. Górnikowska-Zwolak została powołana do Rady Naukowej GWSP. Należy także do Rady Naukowej Kolegium Pracowników Służb Społecznych w Chorzowie. Wchodzi w skład Rady Naukowej kwartalnika pedagogicznego „Nauczyciel i Szkoła” przy GWSP im. Kardynała A. Hłonda w Mysłowicach. Od października 2007 r. prowadzi Zakład Andragogiki i Gerontologii GWSP (w marcu 2009 r. przemianowany na Zakład Pedagogiki Społecznej, Opiekuńczej i Andragogiki). Ważnym przedsięwzięciem naukowym kierowanego przez nią zakładu są międzynarodowe cykliczne spotkania andragogów, odbywające się pod hasłem: *Wyzwania współczesnej edukacji dorosłych* w Zakopanem, organizowane we współpracy z Zespołem Pedagogiki Dorosłych Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk.

Rozwój zainteresowań naukowo-badawczych

Zainteresowania naukowe Prof. nadzw. dr hab. Elżbiety Górnikowskiej-Zwolak są związane tematycznie przede wszystkim z obszarem zagadnień pedagogiki społecznej, ale również socjologii wychowania i polityki społecznej, od dłuższego czasu koncentrują się wokół tzw. *gender studies*, problematyki kulturowej tożsamości płci.

W początkowym okresie działalności naukowej zajmowała się problematyką społeczno-wychowawczą, poszukując jednocześnie własnego obszaru zainteresowań; powstały wówczas artykuły dotyczące aktywności młodego pokolenia w dobie przemian gospodarczych, zadań wychowawczych społeczeństwa polskiego, idei wychowania dla pokoju. Stopniowo zaczęła coraz bardziej koncentrować się na zagadnieniu kluczowym dla pedagogiki społecznej, jakim jest organizowanie środowiska wychowawczego, zwłaszcza w skali lokalnej oraz aktywizacja społeczności lokalnej. Drugim równoległym nurtem Jej zainteresowań była problematyka pedeutologiczna. Przeprowadziła badania dotyczące uwarunkowań i form aktywności zawodowej i społeczno-wychowawczej nauczycieli akademickich – pedagogów. Ich podsumowaniem była rozprawa dok-

torska o charakterze monografii, systematyzująca wiedzę na temat społecznych aspektów kształtowania się roli zawodowej pedagoga.

Przemiany polityczne, gospodarcze i społeczne, jakie miały miejsce w Polsce na przełomie lat 80. i 90. prowokowały do refleksji naukowej nt. roli kształcenia oraz funkcjonowania systemu edukacji. Wymiana myśli na ten temat z uczonymi z innych krajów zaowocowała powstaniem kilku artykułów w języku angielskim opublikowanych w pracy zbiorowej przygotowanej wspólnie z prof. Andrzejem Radziewiczem-Winnickim oraz w kwartalniku naukowym „Journal of Thought” wydawanym przez Northern Illinois University w Stanach Zjednoczonych. W nurt tych zainteresowań wpisuje się również pozyskiwanie i lektura tekstów wybitnego socjologa amerykańskiego Randalla Collinsa, czego bezpośrednim rezultatem były dwa artykuły poświęcone krytyce liberalnej interpretacji roli dyplomów w edukacji, opublikowane w periodyku „Edukacja”.

Lektura tekstów anglojęzycznych zwróciła uwagę dr Elżbiety Górnikowskiej-Zwolak na zagadnienie zróżnicowania społecznego ze względu na płeć i będących jego konsekwencją ról płciowych. Zainteresowania naukowe tej Uczonej coraz wyraźniej zmierzały ku problematyce kobiet. Jak sama przyznaje, dodatkową zachętą do podjęcia tych zagadnień i znaczącym wzmocnieniem w sensie studiów literatury były staż naukowy w Uniwersytecie w Stirling w Szkocji (1990) oraz pobyt w St. John's College Uniwersytetu Oxfordzkiego w charakterze stypendystki Fundacji im. Stefana Batorego. Miała wówczas możliwość nieskrępowanej wymiany myśli z badaczkami feministkami, m.in. Debbie Epstein, Alison Kirton oraz Jane Miller z Institute of Education, University of London, Valerie Walkerdine z Goldsmith's College, London, z Madeleine Arnot z Department of Education, University of Cambridge, a także z Shirley Ardener i Sorayą Tremayne z Centre for Cross-Cultural Research on Women, University of Oxford Queen Elizabeth House. Owocem lektury i rozmów na tematy stosunkowo mało wówczas znane w Polsce: statusu kobiet i mężczyzn w społeczeństwie, przemian skryptów i stereotypów kulturowych, relacji między sferą prywatną i publiczną było pozyskanie nowej, płodnej poznawczo perspektywy badawczej możliwej do wykorzystania w obszarze nauk o wychowaniu. Konsekwencją przyjęcia tej właśnie perspektywy były publikacje: artykuły, m.in. w prestiżowym periodyku naukowym „Kultura i Społeczeństwo”, oraz książka: *Szkic do portretu Ślązaczki. Refleksja feministyczna*, wydana w 2000 roku przez Wydawnictwo „Śląsk” i ponownie w 2004 roku przez Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Zdaniem recenzentki książki, prof. dr hab. Jolanty Brach-Czajny, „Zamysł poddania krytycznej analizie tradycyjnego modelu rodziny górniczej (w wielu książkach gloryfikowanego) okazał się trafny, przynosząc zupełnie nowy obraz społeczności i kultury Górnego Śląska – ujawnił opresyjny w stosunku do kobiet charakter obyczajowości śląskiej. Oddanie głosu starszym kobietom Ślązaczkom, należącym do niemej części tradycyjnej śląskiej społeczności, przywraca właściwą rangę ich działaniom, a jednocześnie przywraca kulturze obecność kobiet, służy pełnej rekonstrukcji dziejów”. Warto podkreślić, że praca adresowana do familiologów i szerzej – socjologów wychowania oraz pedago-

gów społecznych, znalazła żywy oddźwięk także wśród osób spoza kręgu nauki, zainteresowanych poznawaniem i utrwalaniem tradycji śląskich.

Kontynuując badania nad mało dostrzeganym i słabo poznanym zagadnieniem miejsca i roli kobiet w rodzinie, w społeczeństwie i w kulturze, a także wskazując na jedną z przyczyn tego faktu: męskocentryczny charakter całego dotychczasowego poznania, dr E. Górnikowska-Zwolak przygotowuje rozprawę habilitacyjną *Myśl feministyczna jako nurt rozważań w pedagogice społecznej*. Recenzent dysertacji, prof. dr hab. Tadeusz Pilch, odnosząc się do relacji pedagogiki społecznej i zjawiska feminizmu, pisze następująco: „Całe opracowanie Pani dr E. Górnikowskiej-Zwolak jest dowodem na to, iż kwestie feminizmu są obecne w myśli humanistycznej od bardzo dawna. Przez konwenans, sztywność struktur nauki i wzory kulturowe – bądź nie były dostrzegane, bądź dostrzegane – nie były przedmiotem uwagi. I oto ostatnie dziesięciolecia XX wieku wydobyły na powierzchnię świadomości społecznej cały dramatyzm i bogactwo zjawiska feminizmu. Wbrew tradycji, faktom, praktyce, zagadnienia tego nie dostrzegała pedagogika, w tym także pedagogika społeczna. Mam wrażenie, że »odkrycie« dla pedagogiki społecznej feminologii jest, powiem z przesadą, historyczną zasługą dr E. Górnikowskiej-Zwolak. Ta największa »mniejszość« zasługuje ze wszech miar na stałe i wszechstronne zainteresowanie naszej dyscypliny. Z tego tytułu pojawienie się niniejszej pracy i jej upowszechnienie uważam dla naszej dyscypliny za moment niezwykle doniosły”.

Podobnie bardzo wysoko ocenia przedmiotową rozprawę prof. dr hab. Barbara Smolińska-Theiss. Podkreśla, że jej znaczenie wykracza daleko poza pedagogikę społeczną: „Jest to praca oryginalna, twórcza, nowatorska, dająca inspiracje do poszukiwań i rozwiązań na gruncie innych nauk i programów społeczno-politycznych”.

Zainteresowania naukowe Prof. Elżbiety Górnikowskiej-Zwolak widoczne są także w Jej artykułach publikowanych w renomowanych czasopismach ogólnopolskich (m.in. „Kultura i Społeczeństwo”, „Edukacja”, „Ruch Pedagogiczny”), bądź jako rozdziały w – redagowanych przez uznanych badaczy – książkach. Warto dodać, że kilka tekstów ukazało się w języku angielskim. Tak pisze prof. zw. dr hab. Zbyszko Melosik, jeden z recenzentów dorobku habilitacyjnego: „Mieszczą się w tym zasadniczym (i szerokim teoretycznie oraz problemowo) polu, które wyznaczone jest przez konfrontację społecznych konstrukcji tożsamości kobiet i mężczyzn. Stojące na dobrym poziomie merytorycznym analizy dr E. Górnikowskiej-Zwolak odnoszą się przede wszystkim do szerokiego spektrum zagadnień społecznych ról i biografii kobiet i mężczyzn, przy uwzględnieniu napięć występujących między równością/nierównością, marginalizacją i upodmiotowieniem. Są napisane w sposób kompetentny i rzeczowy, świadcząc dobrze o możliwościach Autorki w zakresie prowadzenia dyskursu naukowego. Na szczególną uwagę zasługują tutaj takie teksty, jak: *Poglądy przedstawicieli Kościoła na temat miejsca i roli kobiet we współczesnym świecie – spojrzenie przez pryzmat feminizmu* (2006); *Kobieta w tradycyjnej rodzinie górniczej: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość* (2001); *Podmiotowość kobiet w obszarze wiedzy pracownika socjalnego* (2000); *Wpływ struktury języka na konceptualizację świata społecznego (na pozycję społeczną kobiety i męż-*

czynny) (2002). W swoich artykułach dr E. Górnikowska-Zwolak ukazuje – w bardzo zasadnych analizach – mechanizmy i konsekwencje wytwarzania różnic w zakresie płci kulturowej (zarówno na płaszczyźnie edukacji, jak i poza nią)”.
Dokonaniem o charakterze naukowo-dydaktycznym, które stanowi rezultat pracy realizowanej poza głównym nurtem zainteresowań, jest *Podręczny słownik terminów z zakresu nauk o wychowaniu angielsko-niemiecko-polski* napisany wspólnie z Andrzejem Radziewiczem-Winnickim i Renatą Seebauer (projekt badawczy realizowany we współpracy z Akademią Pedagogiczną w Wiedniu).

W tym miejscu należy zatrzymać się na chwilę, by powiedzieć, jak ważnym obszarem aktywności Pani Profesor jest praca ze studentami. Traktuje ją niezwykle poważnie, jest wymagająca. W pierwszym kontakcie może onieśmielać, wzbudza respekt. Jednocześnie – gotowa do wszelkiej pomocy i serdeczna, zwłaszcza w relacjach z seminarzystami. Studentki i studenci są dla niej ważnymi osobami, jest wrażliwa na ich potrzeby, czuje się odpowiedzialna za ich rozwój, nie żałuje swego czasu na indywidualne spotkania. Wypromowała 250 magistrów i 30 licencjatów. Są wśród nich laureaci (trzy osoby) ogólnopolskich konkursów na najlepsze prace magisterskie (1999, 2003).

Gdyby przyszło wskazać cechy nowo mianowanej Profesor, które zadecydowały o Jej sukcesie, to należałoby wymienić, takie jak: odwaga, systematyczność i konsekwencja; umiejętność stawiania i realizowania ambitnych i ważnych poznawczo celów. Recenzenci dorobku Prof. Elżbiety Górnikowskiej-Zwolak zgodni są co do tego, że wpisuje się Ona do grona polskich pedagogów, którzy odważnie czerpią z europejskiego dorobku nauk społecznych, śmiało przekraczają tradycyjne stanowiska, potrafią twórczo przenosić osiągnięcia innych ośrodków i innych dyscyplin na grunt polskiej pedagogiki. A wszystko to czyni pięknym, sprawnym i komunikatywnym językiem.